

IRODALOM.

Balázs Ferenc: „Bejárom a kerek világot“. Cluj-Kolozsvár, 1929. Furcsa egy náció vagyunk mi Csaba-ivadékok, vagy fogjuk rövidebben és egyszerűbben, unitáriusok: önfejtű, bölcsködő, nyughatatlan hangulatemberek. A világ végén lakunk, az Isten háta megett s istenismeretben és egyéb jóban (és rosszban) mégis mintha mindig elébb jártunk volna egy lófóvel nyugati véreinknél. Mi mondtuk ki a vallásszabadságot, nálunk kel kétszer fel a nap, mi „tagadtuk“ meg a Krisztust, mi vagyunk a korlátlan lehetőségek és a Manassé-romantikák klasszikus földje. Ime, a legújabb bizonyíték, a legfrissebb Manassé-romantika. Ösztöndíjjal kiküldjük Angliába Balázs Ferenc akadémitánkat. O a maga emberségéből még szerez hozzá egyet Amerikába. Ott „napszámoskodással és hangicsálással“ összegyűjti a kívánatos dollárokat s mert soha hátrafelé tekintgetni nem szeretett, ment előre, mindig előre igyekezett, — az igyekvésből világművi út lett. Nem első eset — teljesítménynek. De hiszen nem is erre pályázott, nem a romantikát kereste. A hétmérföldes csizmát csak akkor húzta föl, mikor meg is írta ezt a nem mindennapi vállalkozást. Ez már igazán romantika. A könyv a romantika. A legérdekesebb regénynél is érdekesebb és színesebb romantika, mert húsból és vérből való igazi regényhőse van, maga a szerző. Ahogy Balázs Ferenc két almával a két zsebében átsodálkodik e roppant kerek világon, az olyan regényesen szép, mintha Jókai álmodta volna. Nincs semmi yankee-íze. Nem kalandok, hanem lelki élmények teszik ezt az utat érdekessé. Nem is maga az út az érdekes, hanem inkább az, aki járja. Mert Balázs Ferenc nem a lábával, hanem hol a fejével, hol a szívével, de főleg a képzeletével járja a világot. Amit mond, amögött ott van az ember, minden szeretetreméltó erényével és fogyatkozásával. Mert ezekből tevődik össze minden egész ember. Balázs Ferenc is valami különös keveréke az álmodozó prófétának, a lánglelkű költőnek s a jószimatú és hiszemű, de jólértesültségében is felületes hírlapírónak. Ahogy és amin lelke-

sedik, abban sok bájos naivságú zöltség is van, de ahogy benyomásairól számot ad, az befejezett művészet. Magával ragad, mert úde, mert friss, mert tiszta, mint írójának a lelke. A szép, az igaz és a jó iránti rajongó szeretet lüktet ebben a szűz fiatal lélekben. Nem lehet meg nem szeretni. A nap napot, a szeretet szeretetet szül. Ha nem akarnók is, olvasnunk kell a könyvét, hogy lélekben hozzáidomulhassunk, hogy a világot járva, mi is érezzük vele együtt, mint nő és szépül meg velünk és nekünk is ez az örök nyomorúságra kárhoztatott szegény szerencsétlen világ. Bizony, bizony, csak a nemes lelkek önzetlenül tiszta idealizmusa válthatja meg. Olvasni kell Balázs Ferencet, hogy ebben a gondolatban megfürödhessünk. Igaza van egyik bírálójának, mikor klasszikus tömörséggel — a számból vette ki — így szűri le Balázs Ferencet: „Találkozásom volt a tiszta emberrel.“ Ha másért nem, ezért érdemes volt bejárni a világot.

És most engedje meg ez a tiszta ember, hogy azt is megmondhassam, mi nem tetszik nekem a könyvében. Nem akarok nagy port verni vele, de minthogy hazajövetelét megelőzve, Indiából az a hír jött annakidején Balázs Ferencről, hogy ott megtalálta és megismerte a kereszténység nélküli tiszta unitárizmust, ez után a beharangozás után nagyon kellemetlenül és bántóan hatnak a könyvében az ilyen sorok: „Jézust különben sem tartom olyan kivételesen nagy egyéniségnek. Eredetiségéhez kétség fér, ami pedig az életét illeti . . . semmi kivételesen kiváló nem jegyeztek fel róla“, stb., stb. Nem meggondolatlan hányavetiségből éktelenkedik itt ez a lesajnáló elintézés s nem felelőtlen ember, unitárius teológus mondja. Hát ez az, ami nincs rendjén. Ne értsen félre senki. Nem máglyát akarok én rakni Balázs Ferenc alá. Attól se tartok, hogy Jézus kisebb, az unitárizmus nagyobb lett tőle, hogy valaki Jézust nem tartja nagy-nak. Szomorú dolog volna, ha a mi unitárius hitünk nem bírná meg a mindenkori igazat, a lelkiismeret szavát, a kategórikus imperatívust. A lelkiismeret szava Isten szava. Álljon félre az a Krisztus, aki nem állja meg előtte a próbát. Hadd jöjjön az új föld, az új ég, az új Krisztus, az új, a termékenyebb evangélium, ha a régi megfakult, vagy silánynak bizonyult. De vajjon silánynak bizonyult-e? Ezt Balázs Ferenc sem mondja, sőt minden porcikájával ezt az evangéliumot szolgálja. Mért üti hát a Krisztust? Mért nem akar nyájemberként a nyájához tartozni? Mért faricskál fából vaskarikát: gyökértelen, apagyilkos unitárizmust? Nem tudom, csak sejtem. Talán mert a „szabadságra megérett ifjak“ borából sokat ivott.

Mert fölégette maga mögött a multat, „hogy az apja fejére nőhesen.“ Mert „hátra nem, csak előre néz.“ Mert — ha az intervjúnak hinni lehet — ezidőszerint csak „Nyírót és Áronkát“ tartja olvasásra érdemesnek. Pedig hát mondhatnék én (csak harag ne legyen belőle, bántani senkit sem szeretnék) Áronkánál együgyűbb és egyben modernebb olvasmányt is Nyissa föl csak a bibliát s keresse föl Jakab apostolt. Ez a jámbor zsidó, Krisztus urunknak ez a tanulatlan szolgája, mindnyájunknál modernebb, radikálisabb és (nagyot mondok) unitáriusabb. (Vajjon ezért haragudott rá a nagy Luther?) Ez az öreg zsidó többek közt már azt is tudja, amit ma se tud minden unitárius, hogy t. i. az egyistenhit még nem elég az unitáriussághoz. Azért kérdi, tőlünk kérdi, unitáriusoktól: „Te hiszed, hogy az Isten egy? Jól teszed. Az ördögök is hiszik és rettegnek.“ (2:19.) Hogy mit értett rajta, tőle megkérdezheti Balázs Ferenc öcsémuram, ha majd találkoznak. Ha újra bejárja a kerek világot s Áronkáékon és az apjuk fejére nőtt látkon keresztül (kerek a föld!) újra odaér, ahonnan elindult, a Bibliához. A Bibliához. Ha azt forgatja, megérti? hogy nem érdemes csak előre nézni és szaladni, mert minden előreszaladás csak körben-szaladás, a kerge birka tánca. Mélyre is kell olykor-olykor nézni és magasra is. Titkok és meglepetések már csak itt vannak ezen a kurta-lélegzetű világon, az öregek taposta úton. Az örök emberi fájdalom legfenségesebb színjátéka hol van? A négy evangélistánál. S ott lép át az örökkévalóságba a Názáreti. Nem unitárius, ki szívében egyszer legalább le nem borult előtte. S nem találta még meg Istent, akinek nem személyes élnénye a hit, mint ama bibliai Saulusnak. Hogy Balázs Ferenc megtalálta, arról ő tetteivel adott már bizonyosságot. Mit kicsinyli hát Balázs Ferenc Balázs Ferencet?! Minek a pörsenések a tiszta emberen? „Magamban hordozom Isten tüzét, szünetlen buzgolkodván az ő útain. Székely ember: Istennek viselőse. Most és halálom órájáig úgy legyen!“ — Ugy legyen! Amen.

Pálffy Márton.

A székelykereszturi unitárius főgimnázium értesítője az 1928—29. évről. Szerkesztette Gálfalvi Samu igazgató.

A gondosan szerkesztett értesítő román és magyar nyelven számol be az 1928—29. iskolai év eseményeiről. A legjelentősebb esemény az, hogy *Barabás* Lajos, aki 53 évig volt az intézet érdemes tanára, 1928 szeptember 1-én nyugalomba vonult. Az értesítő sikerült arcképét hozza s néhány markáns vonásban ismerteti tanári és társadalmi működését. Adja Isten, hogy sokáig élvezze a jól meg-

érdemelt nyugalmat! Egyebekben az iskolai év nagyobb megrázkód-
tatás nélkül folyt le. Ez évben lépett életbe az új középiskolai tör-
vény, mely az ősi VIII. osztályos gimnáziumot VII. osztályúvá fej-
lesztette vissza. A tanárok az iskola keretében s azon kívül a tár-
sadméletben is élénk tevékenységet fejtettek ki. Az ifjúsági ön-
képzőkör vallás, román és magyar tagozattal szorgalmasan műkö-
dött. Valláserkölcsi állapot, fegyelem, egészségügy jó volt. Csécs
István földbirtokos, Deák Miklós lelkész és dr. Demeter Lőrinc f. ü.
gondnok tettek nagyobb alapítványokat. De ezeken kívül egyesek és
testületek figyelemreméltó jótékony adományokkal segítették székely
ifjainkat a tanulásban. A beiratkozott tanulók száma 162 volt, akik
közül 107 unitárius.

Uj ifjúsági lap. Az „Unitárius Egyház“ c. lap karácsonyi
számának mellékleteként a Balázs Ferenc, Lőrinczi László és Máthé
Sándor szerkesztésében új ifjúsági lap kér bebocsátást egyházi iro-
dalmunk berkeibe. Ez a melléklet tulajdonképpen előhírnöke a „Kéve-
kötés“ címen megindítandó s talán már meg is indult rendszeres if-
júsági lapnak. Mi nem vagyunk hívei a folytonos új meg új kezdések-
nek. A meglevő keretek hű és lelkiismeretes kitöltését tartjuk első fel-
adatunknak. Annál is inkább, mert csekély számunk és fogyatékos
anyagi erőink teljes mértékben igénybe vannak véve már eddig is.
De ha az ifjúság a mai keretek között nem találja meg a maga
munkamezejét s új barázdákba új magot kíván vetni, akkor szívesen
üdvözljük nemes törekvését, mert egyházi életünkben egyetlen szeg-
letnek sem szabad ugarban maradnia. A kiindulás biztatónak ígérkezik.

Ujabb német teológiai könyvek. A német teológiai iro-
dalom nagyon gazdag. A teológiai tudomány minden ágában szinte
nap-nap után jelennek meg egyes érdekes könyvek. Az 1929-ben
megjelent teológiai irodalom ismertetése igen nagy helyet s igen
alapos tájékozódottságot igényel. Tekintettel arra, hogy az erdélyi
unitárizmusnak jelenben a marburgi egyetem lutheránus teológiai
fakultásával van a legszorosabb kapcsolata a német teológiák közül,
így azt hiszem, hasznos szolgálatot végzek, ha egy rövid kis össze-
állításban ismertetem a fakultás rendes, rendkívüli és magántanárai-
nak legújabb könyveit.

K. Budde — az ószövetség és héber nyelv tanára. — Jesaja's
Erleben. Gotha. 1928. Hebräisches Schulbuch. 14. kiadás. Berlin.
1929. Számos fordítása és kommentára van az ószövetségi irodalom

egyres műveihez. — *J. Begrich* — ószövetség és héber nyelv. — Die Chronologie der Könige von Israel und Juda und die Quellen des Rahmens der Königsbücher. Tübingen. 1929. — *R. Bultmann* — újszövetség. — Geschichte der synoptischen Tradition. Göttingen. 1921. Die Erforschungen der synoptischen Evangelien. Gissen. 1925. Jesus. Berlin, 1926. Ez a könyv nem életrajz. Jézus tanításai vannak benne igen sajátos szempont szerint összefoglalva. A dialektikai teológia egyetlen Jézus-könyve. Der Begriff der Offenbarung im Neuen Testaments. Tübingen, 1929. — *A. Jülicher* — újszövetség. — Már nem tart előadásokat. Könyve, életének főmunkája: Einleitung in das Neue Testament, minden újszövetséggel foglalkozó teológus számára nélkülözhetetlen. E. Fascher magántanárral együtt most rendezi sajtó alá a hetedik teljesen átdolgozott kiadását. — *H. v. Soden* — újszövetség és egyháztörténelem. — Geschichte der christlichen Kirche. I—II. Leipzig—Berlin. 1919. Was ist Wahrheit? Vom geschichtlichen Begriff der Wahrheit. Marburg. 1927. — *E. Fascher* — újszövetség. — Die formgeschichtliche Methode. Gissen. 1924. A fiatal magántanárt a jeni egyetem meghívta rendes tanárának. — *H. Hermelink* — egyháztörténelem. — Katholicismus und Protestantismus vornehmlich in Deutschland. Gotha. 1926. — *G. Ficker* társszerzővel: Das Mittelalter. Tübingen. 1929. II. kiadás. — A gyakorlati teológia tanára, *K. Bornhäusser*: Die Bergpredigt. Versuch einer zeitgenössischen Auslegung. Gütersloh. 1927. Das Johannesevangelium. Gütersloh. 1928. — A gyakorlati teológiai tanszék másik tanára, *Fr. Niebergall*. Schian mellett a legjelentősebb német gyakorlati teológus. A mi szempontunkból azonban liberális felfogása kétségtelenül Schian fölé emeli. Könyvei közül csak egy néhányat említek fel: Praktische Theologie. I—II. Tübingen. 1918—19. Praktische Auslegung des Neuen Testaments. Tübingen. 1923. Praktische Auslegung des Alten Testaments. I—II. Göttingen. 1926. Lehre vom Religionsunterricht. Langensatz, 1926. Die moderne Predigt. Kulturgeschichtliche und theologische Grundlagen. Tübingen. 1929. — *R. Otto* — systematika. — Betegsége miatt nem tart előadásokat. Ma kétségtelenül a legnagyobb élő német teológus. Híres könyve: Das Heilige, 1917-ben Breslauban jelent meg. 1929-ben a 17—22. kiadás jelent meg. Minden európai kulturnyelvre és japánra is le van fordítva. Magyarra nincsen. West-östliche Mystik, Gotha. 1926. Naturalistische und religiöse Weltansicht. Tübingen. 1929. Aufsätze das numinose betreffend. Gotha. 1923. Indiens Gnadensreligion und das Christentum. 1930. — *M. Rade* — systematika. —

Glaubenslehre. I—II. Gotha. 1926—27. Szerkeszti a Christliche Welt c. kéthetenként megjelenő, 44-ik évf. levő folyóiratot, amelyik körülbelül a mi Unitárius Közlönyünknek felel meg. Terjedelme és tartalma természetesen sokkal bővebb és sokoldalubb. Ez az egyetlen lap, amelyik a novemberi Dávid Ferenc-ünnepségekről pár sorban megemlékezett. — *H. Frick* — systematika és összehasonlító vallástudomány. — Evangelische Liturgie. Göttingen. 1926. Das Reich Gottes in amerikanischer und in deutscher Theologie der Gegenwart. Giessen. 1926. Vergleichende Religionswissenschaft. Berlin. 1928. — *Th. Siegfried* — systematika. — Ebben az évben jelenik meg egy két kötetes dolgozata, melyben igen alapos tudással szál szembe a dialektikai teológiai irányzattal: Das Wort und die Existenz. I. Die Theologie des Worts bei Karl Barth. II. Die Theologie des Existenz bei Friedrich Gogarten und Rudolf Bultmann. — *G. Wünsch* — systematika. — Religion und Wirtschaft. Tübingen. 1925. Evangelische Wirtschaftsethik. Tübingen. 1927. Theologische Ethik. Berlin. 1928. — *Fr. Heiler* — vallástörténet és vallásbölcselet. — Legnevezetesebb könyve: Das Gebet. München. 1918. Der Katholicismus, seine Idee und seine Erscheinung. Christlicher Glaube und Indisches Geistesleben c. könyve egyik fejezetében a Brâhma Samâjhoz tartozó Rabîndranâth Tagore vallásbölcseleti nézeteit ismerteti. Die religiöse Bewegungen im römischen Katholicismus der Gegenwart. 1928. Luthers Bedeutung für die christliche Kirche. 1929.

Ezekből a könyvcímekből is láthatja mindenki, hogy milyen élénk tudományos élet folyik egy német egyetem teológiai fakultásán s itt igazán mindenki megtalálhatja azt a tudományát, amelyikben dolgozni akar. Legközelebb a dialektikai teológiai iskola legfontosabb munkáit s a velük foglalkozó irodalmat fogom egybeállítani.

Ferencz József, teol. akad. hallgató,

KÜLÖNFÉLÉK.

Br. P. Horváth Arthur a küküllői egyházkör 1929. évi közgyűlésén az új kultusztörvényről és az egyházi államsegélyről ezeket mondotta: „A büntető törvénykönyv rendelkezései, minden román állampolgárra alkalmazást nyernek, annak büntető szankciói alul senki ki nem bujhat, aki ellenük cselekedett, vétkezett. Ha ennek dacára a kultusztörvény ezenfelül büntető rendelkezéseket állapít meg a lelkészekkel szemben alkalmazandó céllal, úgy ez mindenestre csak egy különös cél érdekében történhetik.

Mert igazán nagyon különös, hogy éppen a lelkészeket kelljen a büntető törvénykönyvben, minden román állampolgárra egyaránt érvénnyel bíró rendelkezésein felül, büntetéssel fenyegetni, amikor a lelkészek már papi mivoltuk, nevelésük, hivatottságuk a békét és szeretetet hirdető szerepüknél fogva, különösen ilyen szempontból nem súlyosabb, hanem éppen ellenkezőleg, kiváltságos helyzetet kellene élvezzenek.

És ha ez ekként van, akkor ezen újabb büntető fenytések csak zaklató jelleggel bírhatnak és minden lelkésszel szemben mindannyiszor vehetők majd alkalmazásba, amikor ez a végrehajtó hatalomnak leginkább konveniálni fog. És én éppen attól tartok, hogy zaklatások terén fognak kisebbségi lelkészeink ezen törvény jóvoltából kiváltságos helyzetbe jutni.

Lelkészeinknek szép hivatása ezzel tetemesen meg van nehezítve, mert működésük rendőri felügyelet alá van helyezve. Rajtunk, a hiveken áll, hogy lelkészeink megnehezített hivatásuknak teljesítését és elbük helyezett ezen újabb akadály leküzdését tőlünk telhetőleg elősegítsük.

Szeretetünkkel, bizalmunkkal övezzük körül lelkészeinket és ezzel kölcsönözzünk nekik erőt, hogy hivatásukat mindezek ellenére, mint eddig, úgy ezentul is rendítetlenül és lelkiismeretesen teljesíthessék.

Kisebbségi iskolák segélye címen, gyorssegély elnevezése alatt, juttatott az állam az összes kisebbségi iskolák számára 25, azaz mondva és írva huszonötmillió lejt. Nincs tudomásom arról, hogy ezen összeg tényleg ki is lett volna fizetve, de ha azt kézhez is vesszük, úgy meg kell állapítsuk, hogy ez oly csekély összeg, amely legcsekélyebb mértékben sem áll arányban azon kulturszolgálatokkal, amelyeket kisebbségi iskoláink az állam érdekében, az állam helyett teljesítenek. Ilyen kis összegben nyújtott segély korántsem szolgál-